

FILOZOFIA ŽIVOTA SVÄTOPLUKA ŠTÚRA

TEODOR MÜNZ, Bratislava

Svätopluk Štúr nebol stúpencom tradičnej filozofie života. Naopak, bol jej kritikom a vehementným odporcom. Táto filozofia vychádzala z predpokladu, že myslenie buduje na živej praxi, ktorá je primárna, že ju reflektuje, prehľbuje, zdôvodňuje a vcelku prijíma, a že je takto sekundárne. Naproti tomu Štúr bol presvedčený, že myslenie je primárne, že duch, jeho úroveň určuje konanie jednotlivca i spoločnosti. Filozofia ako svetonázor určuje život spoločnosti a je teda zaň zodpovedná.

Ani autori, o ktorých sa Štúr pri výstavbe svojho systému opieral, nepatrili k filozofii života. Boli to predovšetkým Masaryk, Croce, Šalda, J. L. Fischer a iní, kým k vitalizmu, iracionalizmu, biologizmu, ktoré Štúr pokladal za základ filozofie života, radil Stirnera, Nietzscheho, Tilleho, Chamberleina, Ehrenfelsa, Schelera, s určitými výhradami aj Bergsona a iných.

Napriek tomu Štúr už vo svojej prvotine, v práci *K logickým problémom súčasnej filozofie* z roku 1935, napísal, že "aj my sa hlásime k filozofii života" ([1], 68). Prirodzene, ako som už povedal, bola to iná filozofia života, vybudovaná vedome v opozícii voči prvej.

Pričiny tohto postupu sú dobre vystopovateľné. Štúr bol masarykovský humanista a demokrat a keďže duchovné prúdy vskutku pokladal za primárne, v nástupe fašizmu, nacionalizmu, nacizmu a v dvoch svetových vojnách, vyvolaných Nemeckom, videl priamy dôsledok predovšetkým nemeckej filozofie života. Preto staval proti nej svoju koncepciu života, ktorou chcel pomôcť ozdraviť chorého európskeho ducha. Pričinu jeho choroby videl v tom, že moderný iracionalizmus priepastne podkopal životnú rovnováhu, zakladajúcu sa na správnej hierarchii a proporcionalite životných zložiek. Ak sa ich poradie poprehadzuje alebo ak sa položí dôraz na jednu z nich na úkor ostatných, ako sa to stalo práve v Nemecku, kde sa vyzdvihol iracionalizmus, biologizmus, naturalizmus a ovládol ostatné, potom nastáva zvrátenie všetkých hodnôt a život sa dostáva na scestie.

Proti tomu stavia Štúr svoju koncepciu. Zostávajúc verný svojej téze, že duch, poznanie vedie život, delí spolu s Crocem poznanie na teoretické a praktické a každé z nich ešte na dvoje. Prvé na umelecké (konkrétne, intuitívne) a na vedecké (všeobecné, pojmové), druhé na ekonomické (vôľa vytvárať materiálne hodnoty) a etické (vôľa vytvárať univerzálne mravné hodnoty). Za dôležité pokladá Štúr to, že hoci tieto zložky vznikli jedna z druhej, nie sú bezo zvyšku jedna z druhej vysvetliteľné, nie sú jedna na druhú zredukovateľné ani jedna druhou zastupiteľné, prípadne nesmú byť jedna druhou ovládnuteľné. Nie je napríklad prípustné, aby biologizmus, konkrétnejšie rasizmus, ovládol umenie, vedu, ekonómiu, ba dokonca ani mravnosť, lebo dôjde k zvrátenosti a tragédii, čo sa stalo v nacistickom Nemecku.

Štúr písal svoje diela pred druhou vojnou, počas nej a po nej a vieme, že mali aj svoje pohnuté osudy. Myslím, že dnes, po vyše polstoročnom odstupe od vtedajších

udalostí, by sám niektoré svoje stanoviská skorigoval. Nevie, či by mu zneli presvedčivo slová, ktoré napísal v roku 1940 v prvej kapitole *Rozpravy o živote*, že "takzvaná "filozofia života", ktorá sa rozšírila do najširších vrstiev najmä v Nemecku, svojimi zvodnými vlnami zasahuje ... v najrozličnejších formuláciách i dôsledkoch celú Európu" ([2], 9). Dnes to vidíme tak, že príčinou druhej svetovej vojny nebola filozofia života ani jej "základný pilier", ako hovorí Štúr, Nietzsche, a že Nietzsche nemôže za túto vojnu tak, ako nemôže Aristoteles za to, ako ho v scholastike zneužili niektorí jej prostoduchejší reprezentanti. Na druhej strane je však pozoruhodné, že filozofia života vskutku zapustila najhlbšie korene v predvojnovom Nemecku a že v nej má akési korene aj Heidegger (diskusia o jeho nacizujúcich tendenciách nie je dodnes skončená).

Takto by sme mohli pokračovať ešte dlhšie, ale to prenecháme historikom našej filozofie. Na záver chcem povedať čosi iné. Svätopluk Štúr bol presvedčený demokrat a humanista a tomuto svojmu presvedčeniu zostal verný. Keď u nás demokracia dvakrát padla, obrátil zbraň, svoju filozofiu, proti jej nepriateľom, najprv proti fašizmu a nacizmu, potom proti komunizmu. Myslím, že s týmito dvoma javmi sa v našej filozofii vyrovnal doteraz najdôkladnejšie. Vieme dobre, čo ho to stálo. Doba mu nepriala, najplodnejšie roky svojho života strávil ako disident. Urobil však zadost' svojej filozofii, podľa ktorej na samom vrchole nášho myslenia a konania je mravný čin. On ho vykonal. Na to by sme nemali zabúdať a pripomínať si to vždy, keď pristupujeme, hoci aj kriticky, k jeho dielu. Je dôležité pripomínať si to najmä dnes, v našej zviklanej demokracii, keď mravný čin nie je ani zďaleka na vrchole nášho myslenia, najmä nie u vedúcich predstaviteľov štátu. Myslím, že Svätopluk Štúr by sa zase chopil svojho kritického pera a ostro by protestoval.

LITERATÚRA

- [1] ŠTÚR, S.: *K logickým problémom súčasnej filozofie*. Bratislava 1935.
[2] ŠTÚR, S.: *Rozprava o živote*. Bratislava 1946.

PhDr. Teodor Münz, CSc.
Vansovej 5
Bratislava
SR